

“Mogen we u een paar korte vragen stellen over de energietransitie?”

Studenten sociologie (UU) in gesprek met inwoners in Bunnik, Veenendaal, Utrecht en IJsselstein over de energietransitie

Joachim Cornielje en Koen Veldman – april 2019

Kernpunten:

- Bewoners erkennen het probleem van klimaatverandering en zijn bereid daar naar te handelen.
- Mensen maken zich zorgen over wat de transitie voor impact heeft op hun leven.
- Ouderen staan vaak negatiever tegenover de transitie omdat ze denken dat ze de kosten er niet meer uit halen.
- Mensen verwachten dat klimaatvriendelijke alternatieven betrouwbaar, betaalbaar en gebruiksvriendelijk zijn.
- Van de gemeente verwacht de bewoner drie belangrijke punten. Dit zijn subsidie, het opzetten van gemeenschappelijke projecten en een goede informatievoorziening.
- Bewoners zijn maar beperkt op de hoogte waar de gemeente eigenlijk mee bezig is.
- Bewoners krijgen het liefst informatie via brieven (50%), mail (30%) of informatiebijeenkomsten (20%) (Onderzoek uit Overvecht-Noord).

Intro

Afgelopen december liepen tweedejaars sociologie studenten van de Universiteit Utrecht door vier verschillende gemeente (Utrecht, Bunnik, Veenendaal en IJsselstein) in onze provincie. De opdracht? In de breedste zin van het woord te onderzoeken wat de mening van bewoners van vier verschillende wijken is tegenover de energietransitie.

We hebben hier voor naar vier wijken in deze gemeenten gekeken. In Veenendaal zijn studenten naar de wijk ‘Franse Gat’ gegaan. Dit zou men kunnen typeren als een volksbuurt. De meerderheid heeft een laag of middeninkomen, er wordt relatief veel gebruik gemaakt van sociale voorzieningen en er leven veel mensen onder de armoedegrens. In Bunnik is er gekeken naar de Wijk ‘Oranjebuurt’. Dit is een hoog opgeleide buurt met weinig werkloosheid en veel koopwoningen. Dit staat dus in sterk contrast met Franse Gat. Een andere wijk die in sterk contrast staat met de Oranjebuurt is Overvecht-Noord in Utrecht. Ook in deze wijk wonen relatief veel mensen met lage inkomens. 70% van de woningen is in bezit van woningcorporaties en nog eens 10% wordt verhuurd door particulieren. Belangrijk te vermelden is dat in het onderzoek in Overvecht-Noord alleen is gekeken naar woningeigenaren. Dit moet worden meegenomen wanneer cijfers uit Overvecht-Noord genoemd worden. Ook is de studie in Overvecht-Noord de enige studie met kwantitatieve elementen, de andere drie studies zijn volledig kwalitatief van aard. De laatste wijk die wij hebben onderzocht is ‘Oranjekwartier’ in IJsselstein. Deze wijk is een vrij diverse wijk. Er zijn zowel koop- als huurwoningen en er zijn in de wijk verschillende inkomens en etniciteiten te vinden. Deze wijk is aangewezen door de gemeente IJsselstein om te onderzoeken omdat wellicht in deze wijk een serieuze start wordt gemaakt met de energietransitie.

Voor veel studenten was dit de eerste keer dat ze echt op onderzoek uit gingen in de wijk in plaats van het gebruiken van al bestaande data. Het was voor veel studenten een bijzondere uitdaging om zelf data te verzamelen. Daarnaast geloven wij als sociologen in het fundamentele belang van in gesprek gaan met bewoners over belangrijke onderwerpen zoals de energietransitie. Het onderzoek was dan ook een leuke en nieuwe kans om meer te weten te komen over de bewoners.

Wat vindt de bewoner van de klimaatverandering?

Wat is de houding van de bewoners tegenover het probleem?

Klimaatverandering en de wetenschap erachter wordt door het overgrote deel van de bevolking erkend als een probleem. Deze consensus die we niet alleen in onze eigen ervaring zagen maar ook toen we de verschillende beleidsadviezen doorlazen is wellicht verassend. Dit is zeker het geval wanneer men kijkt naar het soms sterk gepolariseerde klimaatdebat. Dit blijkt niet alleen uit ons onderzoek maar ook uit ander onderzoek van bijvoorbeeld Maurice de Hond. Meer dan 70% van de Nederlanders ziet de huidige klimaatverandering als een probleem wat door de mens veroorzaakt is



en 68% van de Nederlanders is het eens met de doelen om in 2050, 95% minder CO₂ uit te stoten dan in 1990. Deze erkenning van klimaatverandering als menselijk probleem gaat over de traditionele lijnen van links en rechts heen. De achterban van elke partij behalve het Forum voor Democratie (44%) gelooft in klimaatverandering als gevolg van menselijk handelen (De Hond, 2018). Dit kwam ook duidelijk naar voren in onze ervaring. We spraken mensen met verschillende achtergronden en inkomens maar toch kwam overal naar voren dat ze in overgrote mate wel het probleem erkenden.

"Ik denk dat het belangrijk is dat we er (klimaatverandering) bewust mee bezig zijn. Iedereen moet eraan bijdragen." – Bewoner uit Utrecht Overvecht over het aanpakken van klimaatverandering

Wat is de houding van de inwoners tegenover de energietransitie?

Het feit dat het probleem door het grootste deel van de samenleving erkend wordt betekent echter niet dat daarom de bevolking alles maar goed vindt of zich geen zorgen maakt over de gevolgen van de energie-transitie. Uit ons onderzoek blijkt dat veel mensen wel positief staan tegenover het verduurzamen van hun huis, maar dat er ook onzekerheden zijn. Angsten over de hoge kosten lijken de boventoon te voeren. Bij ouderen werd vaker gehoord dat zij niet dachten de investeringen in groenere alternatieven terug te verdienen. Ook waren er mensen die meer informatie wilden voordat ze grote stappen zouden nemen. Uit wetenschappelijke literatuur blijkt ook dat kennis van duurzame energieoplossingen er voor kan zorgen dat mensen een positievere houding hebben tegenover deze oplossingen (Bang et al, 2000).

Veel mensen zeggen in hun eigen huis wel milieuvriendelijke stappen te zetten. Dit kan variëren van kleine stappen zoals de thermostaat een graadje lager naar grotere stappen zoals het huis goed isoleren of zonnepanelen nemen. De motieven hiervoor variëren. Sommige inwoners doen dit vanwege hun idealen: zij willen graag een steentje bijdragen aan de transitie, anderen doen dit meer vanwege rationale motieven: zij willen graag kosten verlagen.

Houding tegenover klimaatbeleid

Wanneer we kijken naar de houding van de bevolking tegenover gemeentebestuur komt er een aspect duidelijk naar voren: onwetendheid. Veel mensen weten niet waar de gemeente precies mee bezig is omtrent klimaatbeleid en welke rol de gemeente in gaat nemen. Zeker in Bunnik was er ook kritiek op gemeentebestuur. Een vraag die naar voren kwam was bijvoorbeeld waarom de gemeente een nieuw gebouwde wijk ('t Burgje) nog steeds aansluit op gas. De inwoners verlangen naar meer informatie vanuit de gemeente.

"De gemeente moet gewoon veel meer communiceren, veel meer de lead pakken en daar ook duidelijk in zijn. Als men dingen nog niet weet, wees daar dan ook eerlijk en duidelijk in, in plaats van dat je je mond houdt." Bewoner Utrecht Overvecht

Wat wil de bewoner?

Hoe bereid zijn de bewoners het energieprobleem op te lossen?

In een onderzoek van Murphy uit 2006 naar waarom mensen voor zogenaamde Low Carbon Products gaan zoals zonnepanelen blijkt dat er vier eisen zijn waaraan klimaatvriendelijkere alternatieven moeten voldoen. Dit zijn gebruiksvriendelijkheid, betaalbaarheid, kwaliteit en betrouwbaarheid en het alternatief moet ook daadwerkelijk goed zijn voor het milieu. Het onderzoek van Murphy is toepasselijk voor ons onderzoek omdat dit vier aspecten zijn die we vaak terug hoorden in gesprekken met de bewoners. Bijvoorbeeld bij het koken op inductieplaten was een kritiekpunt dat het ten koste ging van kookgemak (ironie was dat het kookgemak juist ook een van de redenen was om wél over te gaan op inductie). Dit sluit duidelijk aan bij het de eis van gebruiksvriendelijkheid. Kritiek op de warmtepomp was dan weer dat de kosten te hoog zouden zijn, wat aansluit op de eis van betaalbaarheid.

Toch is er weldegelijk bereidheid tot aanpassing. Alhoewel bereidheid varieert per gemeente is er zeker bereidheid om iets te doen aan het probleem. Er worden kleine en grote stappen gemaakt om het probleem aan te pakken. Mensen zijn bereid de portemonnee voor te trekken indien dat nodig is. Hierin maken veel bewoners echter ook een kosten-baten analyse. Op het moment dat die negatief is zijn ze vaak een stuk minder bereid om te investeren. Veel mensen geven aan dat subsidies ze over de streep zouden kunnen trekken om grote investeringen te doen. Dit kan zeker een afweging zijn bij mensen die weinig te besteden hebben. Bewoners verwachten van de gemeente dat ze hier op inspelen omdat veel bewoners het idee hebben: *'ik kan dat niet alleen'*.

Daarnaast kan bereidheid vergroot worden door kennis te vergroten en zijn mensen sneller bereid om grote investeringen te doen als dat leidt tot een kwaliteitsverbetering van de woning (Bang et al. 2000). Wel willen sommigen wachten tot de techniek verder verbeterd is omdat ze niet *'achter het net willen vissen'*.

Hoe willen de inwoners verduurzamen?

Zoals eerder aangegeven, zijn de inwoners bereid mee te werken om het klimaatprobleem op te lossen. Wanneer hen werd gevraagd hoe zij willen verduurzamen en wat hun voorkeuren zijn voor duurzame alternatieven, bleken de inwoners opvallend eensgezind. Men prefereerde een zonnepaneel en isolatie om te verduurzamen boven een warmtepomp of windmolens in de omgeving. Motieven hierachter kunnen worden onderverdeeld in 1) verschil in kosten (minder sterk aanwezig bij grotere huizen) 2) het gemak 3) de beschikbare informatie: men gaf aan niet goed te weten wat bijvoorbeeld een warmtepomp inhield. Wat betreft het eerste punt, kan een verklaring hier voor gevonden worden dat mensen in kleinere woningen, over het algemeen lagere inkomens hebben en minder vermogen beschikbaar hebben om hoge kosten te maken voor de verduurzaming. Mensen met een grotere koopwoning zullen de hoge kosten als een minder groot probleem zien.

Verder bleek uit de gesprekken met de vier gemeenten dat de bewoners een voorkeur hebben voor een collectieve aanpak t.o.v. een individuele aanpak. Men wil liever gezamenlijk zonnepanelen plaatsen. Er waren hier echter wel kanttekeningen bij: een aantal inwoners is bijvoorbeeld bezorgd dat niet iedereen mee wil verduurzamen. De inwoners zijn in dat geval bezorgd dat ze de gezamenlijke kosten over een te kleine groep zal worden verdeeld. In dat geval zullen de gemiddelde kosten per individu toenemen. Men is in sociologische termen bang voor *"free-ridersbehaviour"*. Oftewel: meeliften op het werk en kosten van anderen. Echter, het merendeel van de inwoners is voor een collectieve aanpak maar verwacht van de gemeentes dat zij hier het voortouw in zullen nemen.

De gemeente kan deze informatie goed gebruiken in hun communicatie naar de bewoners. De inwoners verwachten een actieve en communicatievere houding van de gemeente en willen graag geholpen worden door het krijgen van meer informatie en eventuele financiële bijdragen.

Hoe willen de inwoners dat de gemeente zich opstelt?

Zoals hierboven omschreven, verwachten de inwoners een actieve rol van hun gemeente. Deze activiteit kan worden onderverdeeld in drie elementen: 1) informatievoorziening 2) het opzetten van projecten 3) subsidies. Veel inwoners hebben aangegeven niet te weten waar de gemeente mee bezig is, terwijl ze tegelijkertijd ook informatie missen over hoe ze duurzamer kunnen leven. Wat doet de gemeente? Hoe kunnen we een zonnepaneel plaatsen? Hoeveel kost een warmtepomp nou echt? Dit zijn vragen die veel terug komen en waar dus meer informatie nodig is. Ten tweede, zoals bleek uit de bovenstaande paragraaf, hebben de inwoners een voorkeur voor een collectieve aanpak. Ze willen graag projecten zien maar wachten hier bij op het initiatief van de lokale overheid. Tot slot, maar zeker niet onbelangrijk: subsidies. Het grootste struikelblok naast het tekort aan informatie is voor veel inwoners de hoge kosten die verduurzaming met zich meebrengt. Men maakt zich zorgen over de hoge kosten van met name de warmtepomp. Veel mensen kunnen dit niet betalen en verwachten van de gemeente dat zij hier bij geholpen worden. Een aantal inwoners kwam met het idee om een soort *verduurzamingslening* af te kunnen sluiten. De inwoners kunnen krediet lenen om hun huis te verduurzamen en betalen dit later terug.



De wens voor een subsidieregeling was echter minder sterk onder de huurwoningen. Zij verwachten echter meer van hun woningcorporatie, zij zullen meer initiatief moeten nemen, eventueel in samenwerking met de gemeenten. Het feit dat mensen in een huurwoning zich minder druk maken om de hoge kosten kan worden verklaard door het feit dat ze er van uit gaan dat de kosten zullen worden gedekt door de woningcorporaties, terwijl mensen in een koopwoning zelf voor de kosten zullen moeten opdraaien.

“Het is nogal een groot en ambitieus project waar ze aan beginnen, en mensen moeten weten waar ze aan toe zijn. Ook denk ik dat ze moeten helpen bij de financiering ervan, omdat er hier best veel mensen zijn die het niet heel breed hebben.” Bewoner Utrecht Overvecht

Wat weet de bewoner?

Tot slot hebben we gekeken hoe groot de kennis van de inwoners van de vier gemeenten is op het gebied van de energietransitie. Ondanks dat veel inwoners op de hoogte waren van de transitie die er aan lijkt te komen en het Klimaatakkoord van Parijs, lijkt de kennis op het gebied van de rol van de gemeente en de precieze gevolgen voor de eigen portemonnee niet duidelijk. Men weet niet goed wat er van hen verwacht wordt en wil dat de gemeente hen hier bij helpt door het geven van informatie. De voorkeur lijkt hierbij uit te gaan naar informatie middels de brief. In een peiling gedaan onder inwoners van Overvecht-Noord kwam naar voren dat 50% van de inwoners het liefst wordt ingelicht over klimaatregelingen door middel van brieven. Daarnaast zijn de mail (30%) en fysieke bijeenkomsten (20%) ook populair als manier van informatievoorziening.

“Volgens mij moeten we allemaal van het gas af en energie zuiniger. Alles wat energie zuiniger kan is mooi meegenomen. Maar verder weet ik niet echt wat de concrete plannen zijn.” Bewoner IJsselstein

De informatie die de bewoners wel hebben is voornamelijk afkomstig vanuit de traditionele media als de krant en tv maar ook – met name onder de jongere generaties – via sociale media.

Kortom: de inwoners weten dat er een grote transitie aankomt, men weet ook dat dit gevolgen heeft voor henzelf. Het ontbreekt de inwoners echter aan concrete kennis over bijvoorbeeld de precieze kosten of waar de gemeente nu mee bezig is. Zij verwachten dat de gemeente hen helpt door hun kennis in te zetten om de inwoners van informatie te voorzien.

Do's	Don'ts
Informeer je bewoners <ul style="list-style-type: none"> - Wat zijn de precieze kosten en baten van maatregelen? Wat kunnen de inwoners doen? - Waar is de gemeente mee bezig? 	Er vanuit gaan dat de bewoner het zelf allemaal wel weet.
Subsidieer <ul style="list-style-type: none"> - Met name in wijken waar de inkomens laag zijn, is er hier een grote behoefte aan 	Inwoners alleen laten met de kosten <ul style="list-style-type: none"> - Veel mensen kunnen grote kosten niet betalen, met name in wijken waar mensen met lagere inkomens wonen.
Neem het voortouw in een collectieve aanpak <ul style="list-style-type: none"> - Inwoners willen graag collectief verduurzamen maar willen dat andere daarin het voortouw nemen. Dit kan de gemeente zijn maar ook de energiecorporatie of woningcorporatie. 	Wachten tot de bewoner zelf initiatief neemt met het 'vergroenen' van de woning.

Bronnenlijst

Wetenschappelijke bronnen

Bang, H. K., Ellinger, A. E., Hadjimarcou, J., & Traichal, P. A. (2000). Consumer concern, knowledge, belief, and attitude toward renewable energy: An application of the reasoned action theory. *Psychology & Marketing*, 17(6), 449-468.

De Hond, M.(2018) De stemming van 1 juli 2018, *peil.nl*.

Murphy, J. (2006). *Governing Technology for Sustainability*. Routledge.

Gebaseerd op rapporten geschreven door studenten *Policy and Evaluation Research* Universiteit Utrecht (2019) :

Universiteit Utrecht(2019) In gesprek met IJsselstein. Theorieën, kwalitatief onderzoek en beleidsadviezen over de energietransitie in IJsselstein. *Academie van de Stad i.s.m. Provincie Utrecht en Gemeente IJsselstein*.

Universiteit Utrecht(2019). Rapport 'Warme Wijken', 'Het Franse Gat van het gas af: kennis, attitude, voorkeur en bereidheid om te veranderen' *Academie van de Stad i.s.m. Provincie Utrecht en Gemeente Veenendaal*.

Universiteit Utrecht(2019). Warme wijken: A Qualitative view on the inhabitants perspective. *Academie van de Stad i.s.m. Provincie Utrecht en Gemeente Bunnik*.

Universiteit Utrecht(2019). Warme wijken: Overvecht-Noord, Het sociale aspect van de warmtetransitie visie in de wijk Overvecht-Noord. *Academie van de Stad i.s.m. Provincie Utrecht en Gemeente Utrecht*.